

ПОСІБНИК СТОСОВНО ЗВЕРНЕНЬ ДО КОМІТЕТУ ООН З ЛІКВІДАЦІЇ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК ТА СПЕЦІАЛЬНОГО ДОПОВІДАЧА ООН З ПИТАНЬ НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК У СПРАВАХ ПРО ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО

ОНОВЛЕНО У КВІТНІ 2023 РОКУ

Зміст

Вступ	3
Акроніми та аббревіатури	3
Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)	4
Загальний огляд	4
Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)	5
Механізм і принципи Конвенції CEDAW стосовно гендерно зумовленого насильства щодо жінок	7
Рішення Комітету в індивідуальних повідомленнях стосовно гендерно зумовленого насильства щодо жінок	13
Подання повідомлення до Комітету CEDAW	19
Критерії прийнятності для індивідуальних повідомлень до Комітету CEDAW	19
Тимчасові заходи Комітету CEDAW	21
Втручання третіх осіб	22
Засоби правового захисту	22
Впровадження і подальший контроль	22
Спеціальний доповідач ООН з питань насильства щодо жінок (SRVAW)	25
Спеціальний доповідач та 'спеціальні процедури' у системі ООН	25
Мандат Спеціального доповідача (SRVAW)	25
Завдання та заходи	26
Платформа незалежних експертних механізмів по боротьбі з дискримінацією та насильством щодо жінок (EDVAW)	29
Додаток 1: Додаткові ресурси	31
Корисні документи, звіти та судова практика	31
Ресурси на сайті EHRAC	31

Додаток 2: Повідомлення до Комітету CEDAW, які згадуються у цьому посібнику

32

Вступ

Гендерно зумовлене насильство щодо жінок є особливо поширеною формою дискримінації щодо жінок і привертає все більше уваги у світі. [Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок](#) (далі за текстом – Комітет) та [Спеціальний доповідач ООН з питань насильства щодо жінок, його причин і наслідків](#) (далі за текстом – Спеціальний доповідач) – це два провідні органи, які зосереджують увагу на реагуванні на це питання. Вони забезпечують реалізацію прав жінок і дівчат на свободу від насильства, як визначено [Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок](#) (далі за текстом – Конвенція). У цьому посібнику окреслено основні права, обов'язки і принципи, спрямовані на попередження та забезпечення засобів правового захисту у випадках гендерно зумовленого насильства щодо жінок відповідно до Конвенції; а також описує, як ці принципи застосовувалися Комітетом та ставали підґрунтям роботи Спеціального доповідача. Посібник також містить короткий огляд процесуальних вимог для використання процедури надсилання індивідуальних повідомлень до Комітету (відповідно до, з-поміж іншого, [Факультативного протоколу до Конвенції](#) (далі за текстом – CEDAW-OP)) і звернення до Спеціального доповідача щодо індивідуальних випадків насильства щодо жінок і звітування про розвиток подій на національному рівні.

Цей посібник було розроблено за участі Сілії Бойон, Ліндсі Камінг, Джоани Еванс, Валентіни Фролової, Джіади Джиреллі, Андрія Гладуна, Конні Клокера, Кейт Левін, Джойс Мен, Дженіфер МакЛеод, Керолін Нджоя, Ольги Охотнікової, Джоан Соєр, Сабріни Вашішт та Хілларі Ведвіг.

Цей посібник було оновлено у грудні 2022 року Каміллою Алонзо за участі Джесс Гаврон, Кейт Левін та Даріани Грязнової.

Акроніми та аббревіатури

CSW	Комісія ООН зі становища жінок
Комітет CEDAW/ Комітет	Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок
Конвенція	Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок
ЕКПЛ	Європейська конвенція з прав людини
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
МПГПП	Міжнародний пакт про громадянські та політичні права
МПЕСКП	Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права
Стамбульська конвенція	Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами
Факультативний протокол/ CEDAW-OP	Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок
Спеціальний доповідач	Спеціальний доповідач ООН з питань насильства щодо жінок, його причин і наслідків

**Конвенція про
ліквідацію всіх форм
дискримінації щодо
жінок (CEDAW)**

Загальний огляд

[Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок було затверджено Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 році](#), та вона вступила в силу у 1981 році. Наразі [189 держав долучилися до Конвенції](#), у тому числі всі країни у межах компетенції Європейського центру захисту прав людини (EHRAC): Вірменія (1993 рік), Азербайджан (1995 рік), Грузія (1994 рік), Росія (1981 рік) та Україна (1981 рік). Це єдиний міжнародний договір, який стосується виключно дискримінації щодо жінок та забезпечує додатковий рівень захисту індивідуальних прав стосовно цього на додачу до [Міжнародного білля про права людини](#) (який складається з Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (МПГПП) та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП)).

Мета Конвенції полягає у забезпеченні того, що Держави-учасниці викоринують всі форми дискримінації щодо жінок на основі статі і гендеру, а також гарантують жінкам рівне визнання, реалізацію та дотримання всіх прав людини та основоположних свобод на рівні з чоловіками.¹

Конвенція використовує досить широке визначення дискримінації:

«будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками...прав людини та основних свобод». (Стаття 1)

Це визначення ґрунтується на поняття статі як біологічної категорії, оскільки термін «гендер» не використовується як поняття прав людини на момент написання Конвенції. Однак, наразі визначення Конвенції розуміється як таке, що включає дискримінацію з огляду на стать та гендер. Це підтверджується [Загальною рекомендацією № 28](#), в якій чітко зазначено, що Конвенція є «динамічним документом» (п. 2) та згадується поняття гендеру по відношенню до дискримінації:

«Метою Конвенції є ліквідація всіх форм дискримінації щодо жінок на основі на статі... Хоча Конвенція розглядає дискримінацію за статтю, зміст статті 1 разом зі статтями 2(f) і 5(a) свідчить про те, що Конвенція також охоплює питання дискримінації жінок за гендерною належністю». (пп. 4-5)

Матеріальні права, викладені в Конвенції, включають свободу від дискримінації та упереджень і право на рівність щодо: освіти (стаття 10); працевлаштування (стаття 11); охорони здоров'я (стаття 12); економічного життя (стаття 13); подружнього життя (стаття 16); і рівності перед законом (стаття 15).

Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)

Відповідно до статті 17 Конвенції, моніторинг за реалізацією прав та обов'язків, викладених у Конвенції, здійснює Комітет, до складу якого входять 23 незалежні експерти. Членів Комітету обирають таємним голосуванням (стаття 17(2)) на 4-річний строк (стаття 17(5)).²

Робота Комітету включає аналіз звітів, поданих Державами-учасницями, та надання пропозицій і рекомендацій (стаття 18(1)) ([див. далі нижче](#)); та затвердження [загальних рекомендацій](#) щодо питань, які впливають на практичну реалізацію Конвенції (стаття 21(1)). Комітет також проводить розслідування та аналізує індивідуальні скарги (які називають 'повідомленнями') про конкретні порушення Конвенції Державами-учасницями та відповідно до [Факультативного протоколу до](#)

¹ Див. [Вступ до Конвенції, параграф 3](#).

² Список нинішніх та колишніх членів Комітету можна знайти за посиланням: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/membership>

[Конвенції](#). Комітет може проводити розслідування та розглядати індивідуальні скарги лише щодо Держав, які ратифікували Факультативний протокол до Конвенції.

Звіти Держав

Держави повинні подавати звіт про законодавчі, судові, адміністративні та інші заходи, які вони запровадили задля забезпечення виконання положень Конвенції, та щодо прогресу, досягнутого стосовно цього (стаття 18). Звіти подаються протягом року із моменту вступу Конвенції у силу у Державі (стаття 18(1)(a)) та кожні чотири роки після того (стаття 18(1)(b)).³ Комітет аналізує звіти Держави та затверджує заключні зауваження щодо них.⁴ Комітет видав звіти про [Вірменію](#) (2016 рік), [Азербайджан](#) (2015 рік), [Грузія](#) (2014 рік), [Росія](#) (2021 рік) та [Україна](#) (2017 рік). Всі ці п'ять звітів висвітлюють подібні проблемні питання, такі як поширеність гендерно зумовленого насильства щодо жінок, відсутність надання послуг підтримки постраждалим особам, незадовільне впровадження національної нормативно-правової бази, поширеність гендерних стереотипів та бар'єри для жінок, які постраждали від насильства.⁵

Загальні рекомендації

Комітет надає [загальні рекомендації](#), адресовані всім Державам-учасницям, щодо будь-якого питання, яке впливає на жінок у всьому світі та стосується трактування і застосування відповідних положень Конвенції (стаття 21 Конвенції CEDAW). Дотепер Комітет видав ряд [загальних рекомендацій](#), у тому числі Загальні рекомендації № [19](#) і [35](#) (див. нижче) стосовно гендерно зумовленого насильства щодо жінок.

Факультативний протокол до Конвенції CEDAW

[Факультативний протокол](#) (або CEDAW-OP) [вступив у силу у 2000 році](#) у 13 країнах, а також відносно нещодавно у Вірменії (2006 рік), Азербайджані (2001 рік), Грузії (2002 рік), Росії (2004 рік) та Україні (2003 рік). Факультативний протокол визначає два основні способи реагування на порушення прав жінок: індивідуальні скарги та розслідування.

Індивідуальні повідомлення

Індивідуальні скарги (які називають 'повідомленнями') можуть подаватися постраждалими особами або від імені постраждалих осіб, які заявляють про порушення своїх прав відповідно до Конвенції стосовно Держави-учасниці згідно з [пунктами 56 – 75 Регламенту Комітету CEDAW](#). За особливих обставин повідомлення може подаватися без згоди постраждалої особи (стаття 2 CEDAW-OP). Рішення Комітету (затвердження висновку або рішення про неприйнятність) можна знайти [в онлайн базі даних на сайті Управління Верховного комісара ООН з прав людини](#).⁶

Розслідування

[Відповідно до пунктів 76 – 91 Регламенту](#), стаття 8 Факультативного протоколу CEDAW-OP запроваджує процедуру розслідування. Це дозволяє Комітету ініціювати проведення конфіденційного розслідування одним чи кількома його членами у разі отримання достовірної інформації про «серйозні або систематичні порушення» Державою-учасницею прав, викладених у

³ У 2018 році Комітет відновив використання спрощеної процедури звітування (яка спершу було доступна у межах пілотного проекту, починаючи з 1 січня 2015 року), яка є доступною для всіх Держав за запитом, якщо вони (i) раніше подавали початковий звіт, розглянутий за звичайною процедурою, і (ii) подали оновлену версію основного документа: [Комітет CEDAW, Спрощена процедура звітування](#).

⁴ Календар із аналізами країн та кінцевими термінами для подачі документів можна знайти за посиланням: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/MasterCalendar.aspx?Treaty=CEDAW. Звіти Держав, альтернативні звіти НУО та заключні зауваження Комітету можна знайти за посиланням: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Countries.aspx

⁵ Див. також Левін К., [Попередження та реагування на насильство щодо жінок у Росії, Україні, Азербайджані, Грузії та Вірменії \(Preventing and addressing violence against women in Russia, Ukraine, Azerbaijan, Georgia and Armenia\)](#), Інформаційний бюлетень ЕНРАС № 25, літо 2016 року.

⁶ Для [пошуку рішень Комітету](#) оберіть слово 'CEDAW' із випадаючого меню у «Фільтрі Комітету».

Конвенції. У тих випадках, коли це виправдано, і за згодою Держави-учасниці розслідування може включати відвідування її території для проведення розслідування. Будь-які результати, коментарі чи рекомендації передаються відповідній Державі-учасниці, яка має відреагувати на них протягом шести місяців.

Дотепер було проведено ряд розслідувань, у тому числі два стосовно гендерно зумовленого насильства щодо жінок, із таких питань:

- непопередження і відсутність захисту жінок і дівчат від домашнього насильства у Південній Африці ([CEDAW/C/ZAF/IR/1](#), 12.05.21);
- практика калічення жіночих геніталій (жіноче обрізання) у Малі ([CEDAW/C/IR/MLI/1](#), 24.12.2019);
- репродуктивні права жінок у Північній Ірландії (Сполучене Королівство) стосовно права на аборт ([CEDAW/C/OP.8/GBR/1](#), 23.02.18);
- доступ до контрацепції у Манілі на Філіппінах ([CEDAW/C/OP.8/PHL/1](#), 10.06.2015);
- вбивство і зникнення жінок і дівчат з корінного населення у Канаді ([CEDAW/C/OP.8/CAN/1](#), 30.03.15);⁷
- вбивство і зникнення жінок у Сьюдад-Хуарес у Мексиці ([CEDAW/C/2005/OP.8/MEXICO](#), 27.01.05).

Механізм і принципи Конвенції CEDAW стосовно гендерно зумовленого насильства щодо жінок

Визначення гендерно зумовленого насильства щодо жінок

Конвенція не посилається безпосередньо на гендерно зумовлене насильство, що пояснюється загальною відсутністю видимості цього питання на міжнародній арені на момент її написання (1976-1979 роки) та колективною неспроможністю визнання численних форм насильства щодо жінок як систематичної глобальної тенденції на той момент. Наразі встановлено, що з огляду на те, що Конвенція є динамічним інструментом, визначення дискримінації, представлено у статті 1 Конвенції, включає насильство щодо жінок як форму гендерно зумовленої дискримінації. Така погоджена позиція виникла в результаті затвердження загальних рекомендацій та рішень Комітету, звітів Спеціального доповідача та правових інструментів і судових рішень регіональних органів із захисту прав людини, у тому числі ЄСПЛ.

Після затвердження Конвенції численні інструменти однозначно включали гендерно зумовлене насильство щодо жінок у свої визначення дискримінації та розширили природу зобов'язань Держав стосовно викоринення насильства щодо жінок:

- У [Загальній рекомендації № 12 Комітету](#) (1989 рік) зазначено, що Держави мають зобов'язання вживати заходів задля захисту жінок від насильства у сім'ї, на роботі та в будь-якій іншій сфері суспільного життя (статті 2, 5, 11, 12 та 16 Конвенції CEDAW). До того ж, вона зазначає, що частиною обов'язку Держави щодо звітування є надання інформації про будь-які законодавчі акти, затверджені із метою захисту жінок від насильства, про наявні служби з надання допомоги та зібрані статистичні дані про будь-які акти насильства щодо жінок.

⁷ Див. також: Інформація, отримана від Уряду Канади щодо заходів, вжитих у відповідь на розслідування ([CEDAW/C/OP.8/CAN/3](#), 27.06.16).

- [Загальна рекомендація № 19](#) Комітету (1992 рік) надає таке визначення гендерно зумовленого насильства:
 - «насильство, яке спрямоване проти жінки, оскільки вона жінка, або насильство, яке непропорційно зачіпає жінок. Це форма дискримінації, яка має суттєвий негативний вплив на можливість жінок реалізовувати та використовувати свої права людини та основоположні свободи на рівні з чоловіками»;
 - Воно «включає дії, які завдають фізичної, психічної або сексуальної шкоди чи страждань, погрози вчинення таких дій, примус або інші види позбавлення свободи, насильство, яке має місце у сім'ї чи вдома або у межах будь-яких особистих стосунків, або насильство, яке вчиняється чи схвалюється Державою або її представниками незалежно від того, де вчиняється таке насильство»;
 - воно може вчинятися державними органами влади і приватними особами.
- [Декларація ООН про усунення насильства щодо жінок](#) (1993 рік) містить таке визначення поняття насильства щодо жінок: «будь-який акт гендерно зумовленого насильства, який призводить або може призвести у результаті до фізичної, статевої чи психологічної шкоди або страждань жінок, у тому числі погрози здійснення таких актів, примус чи свавільне позбавлення свободи, чи то у суспільному, чи то в особистому житті» (стаття 1).
- [Загальна рекомендація № 35](#) Комітету (2017 рік), яка оновила Загальну рекомендацію № 19:
 - визнає, що заборона гендерно зумовленого насильства трансформувалася у принцип звичаєвого міжнародного права (п. 2);
 - заохочує використовувати точніший термін «гендерно зумовлене насильство щодо жінок» порівняно з раніше використовуваним терміном «насильство щодо жінок» (п. 9);
 - зазначає, що гендерно зумовлене насильство щодо жінок пов'язане з та погіршується внаслідок різноманітних факторів, які впливають на їхнє життя (п. 12 і 14);
 - наголошує на тому, що гендерно зумовлене насильство щодо жінок може становити собою катування або жорстоке, нелюдяне чи принизливе поводження за певних обставин, у тому числі у випадках зґвалтування, домашнього насильства або шкідливих практик (п. 16).

Основні права та обов'язки

На думку Комітету, стаття 2 відображає «*суть зобов'язань держав-учасниць за Конвенцією*» (п. 41, [Загальна рекомендація № 28](#)). Вона вимагає від Держав реагувати на всі аспекти своїх юридичних зобов'язань відповідно до Конвенції щодо дотримання, захисту та реалізації прав жінок на відсутність дискримінації та рівність з чоловіками. Будучи підґрунтям Конвенції, вона визначає основні обов'язки Держав. Вона також становить собою основну схему, у межах якої Держави повинні боротися з дискримінацією жінок у всіх сферах, включаючи гендерно зумовлене насильство щодо жінок. Такі стандарти не є відокремленими, і відтак цю статтю не можна розглядати ізольовано – її слід розглядати разом із цілісним текстом Конвенції, зокрема, статтями 1, 3, 4, 5(a) та 24, а також загальними рекомендаціями, заключними зауваженнями та іншими заявами Комітету (п. 7, [Загальна рекомендація № 28](#)).

Зокрема, стаття 2 Конвенції вимагає від Держав-учасниць:

- забезпечувати юридичний захист та скасовувати або вносити зміни до дискримінаційних законів і нормативно-правових актів (стаття 2(a), (f), (g));
- забезпечувати, щоб законодавство, яке забороняє дискримінацію та просуває рівність чоловіків і жінок, передбачало відповідні заходи правового захисту для жінок, які зазнають дискримінації (стаття 2(b));

- забезпечувати, щоб суди були зобов'язані застосовувати принцип рівності згідно з Конвенцією та трактувати закон, по можливості, відповідно до зобов'язань Держав за Конвенцією (стаття 2(c));
 - утримуватися від будь-яких дій/практик, які б прямо/опосередковано становили собою дискримінацію щодо жінок (стаття 2(d)); і
 - ліквідувати дискримінацію державними та приватними виконавцями (стаття 2(e)).

Зобов'язання Держави дотримуватися, захищати та реалізовувати заходи стосовно викорінення гендерно зумовленого насильства щодо жінок

Зобов'язання Держави щодо дотримання, захисту та реалізації прав жінок на відсутність дискримінації та рівність із чоловіками ґрунтуються на загальній міжнародній схемі з права захисту прав людини та проявляються через загальні і конкретні зобов'язання у Конвенції.

Зобов'язання Держави викладені у [Загальній рекомендації № 28 Комітету](#) (п. 9):

- Зобов'язання поважати: «утримуватися від ухвалення законів, політик, правил, програм, адміністративних процедур та створення інституційних структур, ... які прямо чи опосередковано призводять до відмови жінкам у рівному здійсненні їхніх громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав»;
- Зобов'язання захищати: «захищати жінок від дискримінації з боку приватних суб'єктів та вжити заходів, спрямованих безпосередньо на усунення звичаїв і будь-яких інших практик, що завдають шкоди і закріплюють поняття неповноцінності чи верхності будь-якої статі, а також стереотипних уявлень про чоловіків і жінок у суспільстві»;
- Зобов'язання здійснювати дотримання прав: «вжити різних заходів для забезпечення того, щоб жінки і чоловіки користувалися рівними правами де-юре і де-факто».

[Загальна рекомендація № 35](#) наголошує на тому, що загальні зобов'язання охоплюють всі сфери діяльності Держави, у тому числі законодавчу, виконавчу та судову гілки влади, на федеральному, національному, субнаціональному, місцевому та децентралізованому рівнях, а також приватні відомства. Вони вимагають формулювання правових норм, політик, програм, інституційних структур та механізмів моніторингу. Вони також вимагають відповідно до статей 2 і 5 Конвенції ухвалення та здійснення заходів, спрямованих на викорінення упереджень, стереотипів та практик, які є основною причиною гендерно зумовленого насильства щодо жінок (п. 26).

Зобов'язання держави щодо належної відповідальності

Підґрунтям принципу належної відповідальності у міжнародному праві захисту прав людини є зобов'язання держав діяти належним чином задля попередження, розслідування та покарання порушень Держави та за певних обставин недержавних виконавців. Із часом регіональні правозахисні механізми та інструменти розробили доктрину належної відповідальності для конкретних контекстів із захисту прав людини, включаючи гендерно зумовлене насильство щодо жінок.⁸

Попри відсутність чіткого посилання на відповідальність Держав-учасниць діяти належним чином відповідно до Конвенції, зрештою така відповідальність виникла з огляду на Загальні рекомендації Комітету № [19](#), [28](#) і [35](#), [Декларацію про усунення насильства щодо жінок 1993 року](#), порівняльну судову практику Міжамериканського суду з прав людини⁹ та різноманітні [звіти Спеціального доповідача](#).

⁸ Див., наприклад: Європейський суд з прав людини, справа «Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey) (№ 33401/02, 09.06.09); Міжамериканський суд з прав людини: справа «Веласкес Родрігез проти Гондураса» (Velásquez Rodríguez v. Honduras) (Серія С № 4, 29.07.88); Міжамериканська комісія з прав людини: справа «Марія де Пенья Мая Фернандез проти Бразилії» (*Maria da Penha Maia Fernandes v. Brazil*) (Справа № 12.051, Звіт № 54/01, 16.04.01), п. 56.

⁹ Наприклад, справа «Веласкес Родрігез проти Гондураса» (*Velásquez-Rodríguez v. Honduras*).

У [Загальній рекомендації № 19](#) зазначено, що «Держави також можуть притягуватися до відповідальності за дії приватних осіб у разі, якщо вони не діяли належним чином задля попередження порушення прав або розслідування і покарання за акти насильства, а також із метою забезпечення компенсації» (п. 9).¹⁰

Держави зобов'язані діяти з належною відповідальністю щодо поведінки приватних осіб, коли Держава знала або мала б знати про небезпечну ситуацію із ризиком насильства (справа «Ілдрім проти Австрії» ([Yildirim v. Austria](#)) (№ 6/2005, 21.07.2004)).

[Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами](#) (Стамбульська конвенція) детальніше розглядає питання належної відповідальності Держав щодо виконання обов'язку з усунення насильства щодо жінок, чітко вимагаючи від Держав-сторін «*вживати необхідних законодавчих та інших заходів для забезпечення належної уваги до недопущення, розслідування, покарання та забезпечення компенсації стосовно актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції та які вчинені недержавними учасниками*» (стаття 5) і конкретно визначаючи заходи, яких потрібно вживати задля дотримання стандарту належної відповідальності (статті 18, 35, 49, 50-56). Стамбульська конвенція [вступила в силу у Грузії та Україні і була підписана Вірменією](#) (але ще не ратифікована). Ні Росія, ні Азербайджан не підписали цю Конвенцію.

Зобов'язання Держав щодо усунення гендерно зумовленого насильства щодо жінок та перехресної дискримінації

Жінки та дівчата часто зазнають дискримінації на основі кількох перехресних ідентичностей, що також називають перехресною дискримінацією. Як зазначає Комітет у [Загальній рекомендації № 33](#):

«дискримінація по відношенню до жінок посилюється перехресними факторами, які впливають на деяких жінок в іншому ступені та іншим чином, ніж на чоловіків та інших жінок. До підстав перехресної чи комбінованої дискримінації можуть включатися етнічне походження/раса, статус меншини чи корінного народу, колір, соціально-економічний статус та/чи каста, мова, релігія чи вірування, політичні погляди, походження, сімейний статус та/чи наявність дітей, вік, проживання в сільській/міській місцевості, стан здоров'я, *інвалідність, наявність власності і ідентифікація себе як лесбійки, бісексуальної, трансгендерної жінки чи інтерсексуальної людини.*» (п. 8)

Це стосується і гендерно зумовленого насильства щодо жінок у випадках, коли жінки та дівчата, які також мають інші ідентичності – у тому числі як жінки з етнічної меншини, жінки з інвалідністю та жінки-мігранти – часто наражаються на вищий ризик такого насильства:

- У [Загальній рекомендації № 35](#) Комітет зазначає, що гендерно зумовлене насильство може по-різному впливати на деяких жінок та із різним ступенем прояву з огляду на те, що жінки зазнають різних і перехресних форм дискримінації, тому «потрібна відповідна юридична та політична протидія» (п. 12).
- У своїй спільній [Загальній рекомендації № 31](#) разом із Комітетом ООН з прав дітей Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок наголосив на тому, що шкідливі практики ґрунтуються на дискримінації на основі, з-поміж іншого, статі, гендеру та віку і що ті, хто належать або сприймаються як такі, що належать до непривілейованих груп, наражаються на вищий ризик (пп. 6-7, 15 і 16(c)).
- У [Загальній рекомендації № 37](#) Комітет зазначає, що жінки та дівчата наражаються на вищий ризик гендерно зумовленого насильства під час та після стихійних лих, при цьому жінки та дівчата з інвалідністю належать до груп осіб із особливо високим ризиком (пп. 5 і 55-57).
- У [Загальній рекомендації № 38](#) Комітет відзначає особливу вразливість біженців та жінок-мігрантів щодо таких форм гендерно зумовленого насильства, як торгівля людьми (п. 10).

10 Чінкін, К. (2012). Насильство щодо жінок, у Фріман, М.А., Чінкін, К. & Рудольф, Б. (редактори). Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Коментар (The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: A Commentary). Оксфорд, Oxford University Press, с. 443-474, с. 465f.

- У своїй новій [Загальній рекомендації № 39](#) про права жінок і дівчат із корінного населення Комітет наголошує на тому, що жінки і дівчата з корінного населення наражають на непропорційно високий ризик гендерно зумовленого насильства, при цьому дискримінація часто ґрунтується на расизмі та стереотипах.
- Інші Комітети ООН також відзначали міжсекторальність (перехресний характер) у контексті гендерно зумовленого насильства щодо жінок. Наприклад, Комітет із прав осіб з інвалідністю відзначив, що жінки з інвалідністю наражаються на вищий ризик насильства, експлуатації та зловживань порівняно з іншими жінками ([Загальний коментар № 3](#), розділ IV A)

Комітет наголошує на потребі враховувати перехресну дискримінацію та те, як вона впливає на обсяг позитивних зобов'язань стосовно гендерно зумовленого насильства щодо жінок відповідно до Конвенції: у [Загальній рекомендації № 28](#) Комітет зазначив, що «Ключове значення для визначення обсягу загальних зобов'язань держав-учасниць, про які йдеться у статті 2, має базова концепція взаємозалежності або взаємозв'язку. (...) Держави-учасниці повинні юридично визнати такі перехресні форми дискримінації, їхні негативні наслідки для жінок і заборонити їх». Наприклад, Держави повинні забезпечувати вжиття заходів із попередження, захисту, кримінального переслідування та покарання з урахуванням конкретної ситуації жінок, які підпадають під вплив перехресних форм дискримінації ([Загальна рекомендація № 35](#), п. 28).

Комітет враховував концепцію взаємозалежності та взаємозв'язку у розслідуванні 2015 року стосовно насильства щодо жінок із корінного населення у Канаді ([CEDAW/C/OP.8/CAN/1](#)), в якому він зазначив, що «така перехресна дискримінація підвищує ризик насильства і посилює негативні наслідки насильства, коли воно має місце, та що Держави-учасниці мають особливий обов'язок забезпечити, що корінне населення має право на відсутність дискримінації щодо реалізації всіх прав людини, закріплених Декларацією ООН про права корінного населення» (п. 200). Серед конкретних вразливостей такої спільноти, як жінки з корінного населення, Комітет звернув особливу увагу на ризик проституції та торгівлі людьми; соціально-економічно непривілейоване становище; інтерналізацію патріархальних колоніальних структур; дискримінаційні стереотипи; тривалі наслідки сексуальної і расової дискримінації корінного населення у колоніальний та пост-колоніальний періоди; та небажання громади повідомляти про насильство до поліції.

Комітет також враховував перехресну дискримінацію у кількох індивідуальних повідомленнях про гендерно зумовлене насильство щодо жінок (список нижче не є вичерпним):

- Справа «Г.Г., І.Г. та Ю.Г. проти Грузії» ([H.H., I.H. and Y.H. v. Georgia](#)) (№ 140/2019, 25.10.2021) стосувалася гендерно зумовленого насильства з міркувань честі щодо пані Джейранової, яка за етнічною приналежністю була азербайджанкою. Комітет чітко зазначив (вперше у справі про гендерно зумовлене насильство), що вона постраждала від перехресної дискримінації: «неналежне поводження з пані Джейрановою, відмова у проведенні розтину через заперечення її родичів, які, як відомо, становили загрозу для неї, кваліфікація її поведінки Прокурором Кахеті як «безчесної» і рішення про припинення розслідування на основі висновку про скоєння нею самогубства через її «ганебну» поведінку і подружню невірність підтверджують, що пані Джейранова стала жертвою перехресної дискримінації, пов'язаної з її етнічною приналежністю та стереотипними ставленнями поліції і судових органів» (п. 7.6).
- Справа «Ісату Джеллоу проти Болгарії» ([Isatou Jallow v. Bulgaria](#)) (№ 32/2011, 28.08.2012) стосувалася психологічного, фізичного та сексуального насильства щодо пані Джеллоу (громадянки Гамбії) та її доньки, вчиненого її чоловіком (громадянином Болгарії), у період проживання пані Джеллоу у Болгарії. Комітет заявив, що «органи влади Держави-учасниці не вжили належних заходів задля забезпечення її ефективним захистом та врахування її вразливого становища як неосвіченої жінки-мігранта з маленькою донькою, що не володіла болгарською мовою і не мала родичів у Державі-учасниці» (п. 8.2).
- Справа «Р.П.Б. проти Філіппін» ([R.P.B. v. the Philippines](#)) (№ 34/2011, 21.02.2014) стосувалася випадку сексуального насильства щодо жінки, яка було глухо-німою. Комітет нагадав про те, що жінки з інвалідністю «зазнають подвійної дискримінації» та наголосив на важливості

забезпечення жінок з інвалідністю «ефективним захистом від дискримінації на основі статі та гендеру Державами-учасницями та доступом до ефективних засобів правового захисту» (п. 8.3).

- Справа «О.Н. та Д.П. проти Росії» (*O.N. and D.P. v. Russia*) (№ 119/2017, 24.02.2020) стосувалася бездіяльності держави щодо проведення ефективного розслідування насильницького злочину, скоєного приватними особами щодо двох жінок через те, що вони були парою лесбійок. Комітет визнав, що справа продемонструвала «невиконання Державою-учасницею своїх зобов'язань забезпечувати дотримання прав жінок, зокрема, в контексті насильства та дискримінації щодо жінок на основі їхньої сексуальної орієнтації та усувати бар'єри, з якими зіткнулися авторки, намагаючись забезпечити правосуддя у своїй справі, зокрема, негативні стереотипи, пов'язані з жінками-лесбійками (...)» (п. 7.10)

Рішення Комітету за індивідуальними повідомленнями про гендерно зумовлене насильство щодо жінок

Дотепер Комітет розглянув індивідуальні повідомлення про фізичне, сексуальне, психологічне та економічне насильство щодо жінок і встановив ряд порушень Конвенції з різних підстав. Щоб продемонструвати роботу Комітету у сфері гендерно зумовленого насильства щодо жінок, нижче будуть окреслені основні питання та пов'язані з цим справи. У випадках, коли повідомлення були процитовані, але не описані, у Додатку 2 можна знайти короткий опис результатів розгляду справ.

Комітет ухвалював рішення щодо індивідуальних повідомлень стосовно такого:

Недоліки національного законодавства та невдачі з його застосуванням

Коли мова йде про недоліки національного законодавства та невдачі з його застосуванням, потрібно зважати на статтю 2 Конвенції. Її положення стосуються ролі закону, законодавства та правових інституцій в усуненні дискримінації щодо жінок – чи то формально (*de jure*), чи то на практиці (*de facto*).¹¹

Справа «Таваг Вертідо проти Філіппін» (*Tayag Vertido v. Philippines*) (№ 18/2008, 16/07/2010) стосувалася гендерних стереотипів у судовому процесі щодо з'ясування, в якому Комітет встановив порушення статті 2(с), 2(ф), статті 5(а) Конвенції у контексті статті 1 Конвенції та Загальної рекомендації № 19. Комітет рекомендував Державі-учасниці:

- переглянути визначення з'ясування у законодавстві так, щоб відсутність згоди була в центрі уваги;
- скасувати будь-які вимоги у законодавстві про те, що сексуальний насильницький напад вчиняється із застосуванням сили чи насильства; та
- запровадити визначення сексуального насильницького нападу.

Інші повідомлення стосовно недоліків національного законодавства включають: «Р.П.Б. проти Філіппін» (*R.P.B. v. the Philippines*) (№ 18/2008, 16.07.2010), «С.В.П. проти Болгарії» (*S.V.P. v. Bulgaria*) (№ 31/2011, 12.10.2012), «В.К. проти Болгарії» (*V.K. v. Bulgaria*) (№ 20/2008, 25.07.2011), «А.Т. проти Угорщини» (*A.T. v. Hungary*) (№ 2/2003, 26.01.2005), «О.Г. проти Росії» (*O.G. v. Russia*) (№ 91/2015,

11 Бірнс, А. (2012). Стаття 2, у Фріман, М.А., Чінкін, К. & Рудольф, Б. (редактори). Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Коментар (The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: A Commentary). Оксфорд, Oxford University Press, с. 71-100, с.73.

6.11.2017), «X та Y. Проти Росії» (*X and Y v. Russia*) (№ 100/2016, 16.7.2019) та «С.Л. проти Болгарії» (*S.L. v Bulgaria*) (№ 99/2016, 19 липня 2019).

Неналежні дії із попередження, розслідування та покарання актів гендерно зумовленого насильства щодо жінок та компенсації для постраждалих осіб

У справі «Анжела Гонзалез Каррено проти Іспанії» (*Angela González Carreño v. Spain*) (№ 47/2012, 16.07.2014) піднімалися питання домашнього насильства, прав на відвідування дитини та аліментів на дитину. Встановивши порушення статей 2(a)-(f), 5(a) та 16(1)(d) у контексті статті 1 Конвенції та Загальної рекомендації № 19, Комітет рекомендував Державі-учасниці:

- провести вичерпне та неупереджене розслідування задля визначення того, чи існують недоліки у структурах і практиках Держави, які спричинили те, що авторку та її доньку позбавили захисту; та
 - посилити застосування нормативно-правової бази задля забезпечення того, щоб відповідні компетентні органи влади належним чином реагували на випадки домашнього насильства.

Комітет також наголосив на тому, що попередні акти насильства повинні враховуватися при визначенні питань опікунства та прав на відвідування дітей, а також що реалізація опікунства та прав на відвідування не має ставити під загрозу безпеку осіб, постраждалих від насильства, у тому числі дітей.

Справа «X та Y проти Грузії» (*X and Y v. Georgia*) (№ 24/2009, 13.07.15) стосувалася неодноразових випадків домашнього та сексуального насильства і відсутності належного або хоча б якогось реагування Держави на подібні повідомлення.¹² Комітет встановив, що Держава-учасниця не запровадила належні законодавчі та інші заходи для заборони гендерно зумовленого насильства щодо жінок як форми дискримінації і не забезпечила, щоб жінки мали такі самі права перед законом, що і чоловіки, що є порушенням статей 2(b) – 2(f), у поєднанні з статтями 1 та 5(a) Конвенції та Загальної рекомендації № 19. З-поміж іншого, Державі-учасниці було рекомендовано:

- забезпечити достатню фінансову компенсацію особам, які є потерпілими у справі;
- забезпечити, щоб особи, постраждалі від домашнього насильства, та їхні діти отримували належну підтримку; та
 - посилювати кампанії з підвищення рівня обізнаності та запроваджувати політику нульової терпимості до насильства щодо жінок, особливо, домашнього насильства.

До того ж, у справі «О.Г. проти Росії» (*O.G. v. Russia*) (№ 91.2015, 6.11.2017) Комітет наголосив на тому, що Держава була зобов'язана:

- карати всі акти домашнього насильства, наголошуючи на тому, що «Конвенція не містить законних строків про те, протягом якого періоду часу після закінчення стосунків дружина/чоловік або партнер можуть подавати скаргу про те, що насильство, скоєне колишнім партнером, потрапляє під визначення «домашнього» насильства»; та
- діяти своєчасно та належним чином і захищати постраждалу особу від насильства та залякування; справу потрібно вирішувати з врахуванням гендерного аспекту, і на обґрунтування не повинні впливати стереотипи.

Комітет також визнав, що «Авторка пережила моральну шкоду та упередження, вона зазнала страху та душевних страждань, коли вона залишилася без захисту Держави ... коли державні органи, які мали б бути її захисником, зокрема, поліція, натомість відмовилися надавати їй захист та відмовили їй у статусі постраждалої особи». Він рекомендував, щоб Держава вжила законодавчих заходів:

¹² Подано на розгляд Комітету CEDAW відповідно до статті 42 Конституції (Грузія) за участі Interights та згодом EHRAC. [Див. нижче.](#)

запровадила комплексне законодавство; запровадила кримінальне переслідування домашнього насильства; забезпечувала безоплатну правову допомогу.

У справі «X та Y проти Росії» (*X and Y v. Russia*) (№ 100/2016, 16.7.2019), у якій обидві авторки пережили неодноразові акти домашнього насильства, Комітет рекомендував, щоб Держава «*провела вичерпне і неупереджене розслідування для визначення недоліків у структурах і практиках Держави-учасниці, які позбавили авторів захисту*» (пара. 11(a)(iii)).

Інші повідомлення стосовно недотримання стандартів належної відповідальності включають «С.Л. проти Болгарії» (*S.L. v Bulgaria*) (№ 99/2016, 19.07.2019), «С.Т. проти Росії» (*S.T. v Russia*) (№ 65/2014, 25.02.2019), «М.В. проти Данії» (*M.W. v. Denmark*) (№ 46/2012, 22.02.2016), «С.В.П. проти Болгарії» (*S.V.P. v. Bulgaria*) (№ 31/2011, 12.10.2012), «Ісату Джеллоу проти Болгарії» (*Isatou Jallow v. Bulgaria*) (№ 32/2011, 23.07.2012), «Гьокке проти Австрії» (*Goekce v. Austria*) (№ 5/2005, 06.08.2007), «Ілдрім проти Австрії» (*Yildirim v. Austria*) (№ 6/2005, 21.07.2004) та «А.Т. проти Угорщини» (*A.T. v. Hungary*) (№ 2/2003, 26.01.2005).

Перешкоди у доступі до правосуддя

У [Загальній рекомендації № 33 про доступ жінок до правосуддя](#) (3 серпня 2015 року) Комітет відзначає існування «*певної кількості перешкод та заборон, які перешкоджають жінкам реалізувати своє право на доступ до правосуддя на рівній основі, у тому числі брак ефективного судового захисту, що надається Державами-учасницями відносно усіх вимірів доступу до правосуддя*» (пара. 3). До того ж, Комітет визнає такі фактори, які можуть ставати на заваді доступу жінок до правосуддя, як неосвіченість, торгівля людьми, способи отримати статус біженця, позбавлення свободи та соціально-економічний статус (п. 9). Жінки та дівчата стикаються з більшими труднощами у доступі до правосуддя там, де більш поширеними є неформальні механізми забезпечення правосуддя, які не повністю відповідають Конвенції, як зазначено у [Загальній рекомендації № 34 про права сільських жінок](#) (7 березня 2016 року).

Мовні бар'єри (відсутність послуг перекладу)

У справі «Ісату Джеллоу проти Болгарії» (*Isatou Jallow v. Bulgaria*) (№ 32/2011, 23.07.2012), яка стосувалася неосвіченої жінки-мігранта (*що не володіла болгарською мовою і не мала родичів Болгарії*), яка скаржилася на домашнє насильство та проблеми з опікуном щодо дитини, Комітет встановив:

- порушення статей 2(b)-(f), 5(a) і 16(c), (d) та (f), у поєднанні зі статтями 1 і 3; та
- що Держава мала б вжити заходів для забезпечення того, що жінки, які постраждали від домашнього насильства, зокрема, жінки-мігранти, мали ефективний доступ до послуг, пов'язаних із захистом від домашнього насильства, та до правосуддя, у тому числі усного перекладу і перекладу документів.

Інші повідомлення, пов'язані з мовними бар'єрами, включають «Р.П.Б. проти Філіппін» (*R.P.B. v. the Philippines*) (№ 34/2011, 21.02.2014), в якій Комітет дійшов висновку про те, що Держава-учасниця допустила порушення, не забезпечивши сурдоперекладачів для глухо-німої жінки, яку з'валтували, під час судового процесу щодо цього випадку.

Фінансові бар'єри (відсутність правової допомоги)

У справі про сексуальне насильство щодо семирічної дівчинки, яке спричинило психічну інвалідність («С.В.П. проти Болгарії» (*S.V.P. v. Bulgaria*) (№ 31/2011, 12.10.2012)), Комітет:

- встановив, що Держава-учасниця не забезпечила надійну систему надання ефективної

компенсації особам, постраждалим від сексуального насильства, у тому числі за моральну шкоду, та що не існувало жодної схеми надання правової допомоги для процедури виконання рішень, навіть для постраждалих осіб, які стали інвалідами внаслідок пережитого сексуального насильства;

- встановив порушення статті 2(a)-(c), (e)-(g), разом із порушенням статей 1, 3, 5(a) і (b), 12 і 15(1); та
- рекомендував внести зміни до Закону про правову допомогу 2006 року задля надання правої допомоги щодо виконання судових рішень про виплату компенсації жертвам сексуального насильства.

Інші повідомлення, які передбачали необхідність забезпечення Державою правової допомоги для жертв домашнього насильства, включали «А.Т. проти Угорщини» (*A.T. v. Hungary*) (№ 2/2003, 26.01.2005).

Приватний позов

У справі «О.Г. проти Росії» (*O.G. v. Russia*) (№ 91.2015, 6.11.2017), яка стосувалася домашнього насильства, Комітет зазначив, що примушування жертви домашнього насильства використовувати приватний позов є відмовою у доступі до правосуддя, оскільки таким чином тягар доказування повністю покладається на постраждалу особу. Комітет послався на свою [Загальну рекомендацію № 33 про доступ жінок до правосуддя](#) (3 серпня 2015 року), в якій він закликає Держави переглянути правила стосовно тягаря доказів для забезпечення рівності сторін, у всіх сферах, де владні стосунки позбавляють жінок шансу на справедливий судовий розгляд їх справи (пара. 15(g)).

У справі «Х та Y проти Росії» (*X and Y v. Russia*) (№ 100/2016, 16.7.2019) Комітет зазначив: *«провадження за приватним позовом, в яких вони повинні викликати та допитувати свідків, збирати докази, забезпечувати їхню постійну присутність і відтак бути вимушеними постійно безпосередньо мати справу з виконавцями на суді або ризик закриття провадження без існуючої системи захисту осіб, постраждалих від домашнього насильства, не може вважатися належним механізмом для реагування на, кримінального переслідування і покарання такого серйозного злочину як домашнє насильство»* (п. 9.7).

Гендерні стереотипи

Комітет визнає, що поняття «гендер» не є статичним, а радше є продуктом культури та суспільства, що постійно змінюється,¹³ та що гендерні стереотипи зберігають певне розуміння гендерної ідентичності та ролей із метою їх позначення як природної та універсальної зразкової концепції.¹⁴ Гендерні стереотипи, які сприяють дискримінації та залежності жінок і нерівності між чоловіками та жінками, потрібно змінювати, як визначено статтею 5 Конвенції. Відповідно до статті 5, Держави повинні реагувати на гендерні стереотипи, вкорінені у культурі та суспільстві, із метою вирішення проблеми системної та структурної дискримінації жінок, що походить із таких стереотипів.¹⁵ Аналіз гендерних стереотипів є важливим фактором у розумінні основоположних причин гендерно зумовленого насильства щодо жінок.

У справі «В.К. проти Болгарії» (*V.K. v. Bulgaria*) (№ 20/2008, 25.07.2011) стосовно домашнього насильства Комітет встановив, що було порушено статтю 2(c)-(f), а також статті 1, 5(a) і 16(1) та [Загальну рекомендацію № 19](#). Він дійшов висновку, що:

- усі державні органи, у тому числі судова система, зобов'язані боротися з традиційними

13 Хольтмаат, К. (2012). Стаття 5, у Фріман, М.А., Чінкін, К. & Рудольф, Б. (редактори). Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Коментар (The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: A Commentary). Оксфорд, Oxford University Press, с.141-168, с.147f; Загальна рекомендація № 28 (CEDAW/C/GC/28), що стосується основних зобов'язань держав-учасниць за статтею 2 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (16 грудня 2010), п. 5.

14 Кук, Р.Дж. & Кузак, С. (2010). Гендерні стереотипи: Транснаціональні правові міркування (Gender Stereotyping; Transnational Legal Perspectives). Філадельфія, University of Pennsylvania Press, с. 9.

15 Хольтмаат, Р. (2012) с. 163ff.

уявленнями, відповідно до яких жінок вважають нижчими за чоловіків та які сприяють насильству щодо них;

- стереотипізація впливає на право жінок на справедливий суд;
- судова система повинна бути обережною, щоб не створити негнучкі стандарти, засновані на упереджених уявленнях про поняття домашнього чи гендерно зумовленого насильства; та
- Держава повинна запровадити обов'язкове навчання для суддів, юристів та правоохоронців щодо застосування Закону про захист від домашнього насильства, у тому числі щодо визначення домашнього насильства та щодо гендерних стереотипів.

Інші повідомлення, пов'язані з гендерними стереотипами, включають справи «Анжела Гонзалес Каррено проти Іспанії» ([Angela González Carreño v. Spain](#)) (№ 47/2012, 16.07.2014), «Ісату Джеллоу проти Болгарії» ([Isatou Jallow v. Bulgaria](#)) (№ 32/2011, 23.07.2012), «Таваг Вертідо проти Філіппін» ([Tayag Vertido v. Philippines](#)) (№ 18/2008, 16.07.2010), «А.Т. проти Угорщини» ([A.T.v.Hungary](#)) (№ 2/2003, 26.01.2005) та «Х та Y проти Росії» ([X. and Y. v Russia](#)) (№ 100/2016, 16.7.2019).

Насильство на ґрунті захисту честі

Справа «Г.Г., І.Г. та Ю.Г. проти Грузії» ([H.H., I.H. and Y.H. v. Georgia](#)) (№ 140/2019, 25.10.21) стосувалася гендерно зумовленого насильства та насильства на ґрунті захисту честі щодо пані Джейранової, яка була азербайджанкою за етнічним походженням і громадянкою Грузії та проживала у переважно азербайджанському мусульманському селі. Після того, як органи влади не вжили дій, щоб захистити її від подальшого насильства або щоб арештувати і кримінально переслідувати виконавців, пані Джейранову знайшли мертвою після вочевидь скоєного самогубства. Комітет встановив, що:

- відсутність розслідування грузинськими органами влади гендерно зумовленого насильства та насильства на основі честі, скоєного щодо пані Джейранової, та відсутність кримінального переслідування відповідальних осіб сприяло її смерті; і
- грузинські органи влади не надали пані Джейрановій будь-який інший ефективний захист і не вжили належних заходів задля усунення дискримінації щодо неї, зазначаючи, що вона стала жертвою перехресної дискримінації, пов'язаної з етнічністю та стереотипним ставленням поліції і суду.

Комітет закликав Грузію провести оперативне, ретельне та незалежне розслідування поведінки з пані Джейрановою та її смерті, а також кримінально переслідувати та покарати винних. Також було рекомендовано, щоб її діти отримали достатню компенсацію та офіційні вибачення від держави.

Гендерно зумовлене насильство щодо жінок у контексті заяв про надання притулку

У справі «М.Е.Н. проти Данії» ([M.E.N. v. Denmark](#)) (№ 35/2011, 26.7.13), яка стосувалася заяви особи, котра пережила сексуальне насильство, про надання притулку у Данії, Комітет підтвердив, що стаття 2(d) Конвенції включає обов'язок Держав-учасниць захищати жінок від реального, особистого та передбачуваного ризику серйозних форм гендерно зумовленого насильства незалежно від того, чи такі наслідки матимуть місце за межами територіальних кордонів відповідної Держави-учасниці, що висилає таку особу. Комітет уточнив, що «якщо Держава-учасниця ухвалює рішення щодо особи у межах її юрисдикції та необхідним і передбачуваним наслідком є те, що права особи за Конвенцією буде порушено в іншій юрисдикції, сама Держава-учасниця може порушувати Конвенцію. Наприклад, Держава-учасниця сама буде порушувати Конвенцію, якщо вона вислала особу до іншої Держави за обставин, коли прогнозованим було серйозне гендерно зумовлене насильство».(п.8.9)

Проте ризик «реального, особистого і передбачуваного ризику» насильства є складним пороговим

показником, і відтак Комітет визнав всі індивідуальні повідомлення, пов'язані з особами, які зверталися за наданням притулку, недопустимими, переважно через відсутність обґрунтування скарги або недотримання вимоги про вичерпання національних засобів правового захисту.¹⁶

Прикладом цього є справа «Н. проти Нідерландів» (*N. v. Netherlands*) (№ 39/2012, 17.02.2014), яка стосувалася зґвалтування авторки монгольського походження її роботодавцем, що призвело в результаті до її вагітності. Поліція допитала роботодавця, проте відпустила його. Згодом він утримував її в неволі та вчиняв щодо неї фізичне і сексуальне насильство. Коли вона втекла, поліція записала свідчення та детальний опис її поранень, проте після цього не було розпочато провадження. Після другої неуспішної спроби втекти авторці вдалося виїхати з Монголії, та вона звернулася із проханням отримання притулку у Нідерландах. Однак, їй було відмовлено у задоволенні її прохання про притулок на підставі відсутності причини очікувати, що монгольські органи влади не зможуть забезпечити її ефективним захистом. Авторка поскаржилася, що Нідерланди не захистили її, відмовивши у задоволенні її прохання про притулок.

Комітет визнав її повідомлення неприйнятним, зауваживши, що вона не пояснила, як саме монгольські органи влади не захистили її, і не продемонструвала реальний ризик того, що вони не зможуть цього зробити після її повернення до країни. Комітет також відзначив, що авторка не пояснила, чому вона не подала в подальшому скарги щодо органів влади. Відтак, Комітет визнав, що авторка не обґрунтувала свою скаргу стосовно того, що відмова у задоволенні її заяви про отримання притулку в Нідерландах наражатиме їй на особистий і передбачуваний ризик серйозних форм гендерно зумовленого насильства у разі повернення до Монголії та що монгольські органи влади не спромоглися або не зможуть забезпечити її ефективним захистом від таких форм насильства.

Інші форми гендерно зумовленого насильства щодо жінок

Комітет розглядає індивідуальні повідомлення щодо інших форм гендерно зумовленого насильства щодо жінок, у тому числі торгівлі людьми (наприклад, «Д.Г. проти Нідерландів» (*D.G. v The Netherlands*) (№ 52/2013, 23.07.2015)), шкідливих практик, таких як жіноче обрізання (наприклад, «М.Н.Н. проти Данії» (*M.N.N. v Denmark*) (№ 33/2011, 15.07.2013) та репродуктивного чи акушерського насильства (наприклад, «С.Ф.М. проти Іспанії» (*S.F.M. v Spain*) (№ 138/2018, 28.02.2020)).

Подання повідомлення до Комітету CEDAW

Повідомлення до Комітету подаються електронною поштою на адресу Підрозділу з питань клопотань та нагальних дій Управління Верховного Комісара ООН з прав людини (OHCHR Petitions and Urgent Actions Section; PUAS) – petitions@ohchr.org. Авторам рекомендують використовувати форму типової скарги ОНЧР – на сайті ОНЧР є детальні рекомендації про те, як заповнювати форму скарги, у тому числі щодо максимальної можливої кількості слів.¹⁷ Повідомлення подаються у письмовому вигляді (бажано друкованому) та з підписом і мають бути складені англійською, французькою, російською або іспанською мовою. Повідомлення іншими мовами опрацьовуватися не будуть.

Див. більш детальну інформацію про те, як подавати повідомлення до Комітету, у [рекомендаціях ОНЧР](#).

¹⁶ Тягар доказування лежить на авторі, щоб продемонструвати, що (1) переміщення у межах країни походження було не достатньо та в країні походження відсутні ефективні засоби правового захисту; і (2) ризик, на який скаржиться автор, все ще існує на момент оцінювання скарги. Див., наприклад, «І. В. проти Данії» (*I.V. v Denmark*) (№ 51/2013, 02.03.2015); «І.С. проти Данії» (*I.C. v Denmark*) (№ 59/2013, 24.10.2014); «М.П.М. проти Канади» (*M.P.M. v Canada*) (Повідомлення № 25/2010, 24.02.2012) 2012; «Херрера Рівера проти Канади» (*Herrera Rivera v Canada*) (№ 26/2010, 18.10.2011); «Н.С.Ф. проти Сполученого Королівства» (*N.S.F. v United Kingdom*) (№ 10/2005, 30.05.2007).

¹⁷ <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/form-and-guidance-submitting-individual-communication-treaty-bodies>

Критерії прийнятності для індивідуальних повідомлень до Комітету CEDAW

У статті 4 Факультативного протоколу CEDAW-ОП міститься ряд критеріїв прийнятності. Їх дотримання є передумовою для розгляду повідомлення по суті. Деякі з цих критеріїв роблять повідомлення неприйнятним відразу ж (*prima facie*), тоді як щодо інших потрібне рішення Комітету. Найбільш поширені підстави для неприйнятності окреслено нижче.

Вичерпання національних засобів правового захисту

Автори повідомлення повинні вичерпати національні засоби правового захисту (стаття 4(1) Факультативного протоколу CEDAW-ОП). Відповідна держава має мати можливість відреагувати на обвинувачення у дискримінації по суті на національному рівні («Н.С.Ф. проти Сполученого Королівства» ([N.S.F. v. United Kingdom](#)) (№ 10/2005, 30.05.2007)); «М.Е.Н. проти Данії» ([M.E.N. v. Denmark](#)) (№ 35/2012, 26.07.2013).

Автор індивідуального повідомлення повинен детально описати, які кроки було вжито для вичерпання національних засобів правового захисту. З огляду на те, що Комітет може бути необізнаним з національною системою права відповідної держави, важливо, щоб автор чітко пояснив, які національні засоби правового захисту є в наявності та як вони працюють на практиці, а також надав аналіз засобів правового захисту, вичерпаних у його справі.

На Державі лежить тягар доказування, щоб продемонструвати, що конкретні і застосовні засоби правового захисту не було вичерпано. У справі «О.Г. проти Росії» ([O.G. v. Russia](#)) (№ 91.2015, 6/11/2017) Комітет зазначив, що якщо Держава заявляє, що автор не вичерпав національні засоби правового захисту, і вказує засоби правового захисту, які мали б бути вичерпані автором, Держава повинна надати докази і «дати пояснення того, яким чином національні засоби правового захисту були б ефективними у забезпеченні прав автора».

Вичерпання національних засобів правового захисту визначається станом на момент, коли Комітет розглядає повідомлення, а не на момент його подання. До того ж, надання основоположних фактів дискримінації (та конкретних причин, на яких ґрунтувалася дискримінація) відбувається у національних судах, тому не потрібно їх чітко вказувати як порушення Конвенції («Н. проти Нідерландів» ([N. v. Netherlands](#)) (№ 39/2012, 17.02.2014)).¹⁸

Варто зазначити, що автори не зобов'язані вичерпувати національні засоби правового захисту, коли застосування таких засобів «невиправдано затягується або навряд чи принесе позитивний результат» (стаття 4(1) Факультативного протоколу CEDAW-ОП). Тй факт, чи застосування засобу правового захисту не виправдано затягується, оцінюється у кожному окремому випадку. У справі «А.Т. проти Угорщини» ([A.T. v. Hungary](#)) (№ 2/2003, 26.01.2005) Комітет зазначив, що національні кримінальні провадження все ще тривали, а також відзначив, що затримка у понад три роки від дат інцидентів, які були предметом провадження щодо нападу та побиття, становила не виправдане затягування у значенні статті 4(1) Факультативного протоколу CEDAW-ОП, особливо з огляду на те, що автор наражалася на ризик непоправної шкоди та загрози її життю у цей період (п. 8.4).

¹⁸ Коннорс, Дж. (2012). Факультативний протокол, у Фріман, М.А., Чінкін, К. & Рудольф, Б. (редактори). Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Коментар (The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: A Commentary). Оксфорд, Oxford University Press, с. 607-680, с. 634ff.

Розгляд іншим міжнародним органом

Повідомлення оголошується неприйнятним, якщо те саме питання вже було розглянуто Комітетом або розглядається відповідно до іншої процедури міжнародного розгляду або врегулювання (стаття 4(2)(а) Факультативного протоколу CEDAW-OP). Таку підставу неприйнятності було включено задля уникнення повторення розгляду справи на міжнародному рівні, що є практикою, якої дотримується більшість міжнародних інструментів із захисту прав людини.

«Те саме питання» трактується як таке, що означає «того самого автора, ті самі факти та ті самі матеріальні права».¹⁹

За певних обставин скарги можуть бути прийнятними, навіть якщо вони раніше розглядалися ЄСПЛ – наприклад, коли скарга стосується різних матеріальних прав,²⁰ або коли розгляд ЄСПЛ обмежувався лише розглядом прийнятності та ґрунтувався на процесуальних питаннях.²¹ Малоймовірно, що рішення ЄСПЛ про неприйнятність без причин буде достатнім для автоматичного визнання справи непринятною («Н.С.Ф. проти Сполученого Королівства» ([N.S.F. v. United Kingdom](#)) (№ 10/2005, 30.05.2007); «Т.Н. проти Данії» ([T.N. v. Denmark](#)) (№ 37/2012, 03.12.2014)).²²

Недостатнє обґрунтування скарг

Безпідставні або недостатньо обґрунтовані повідомлення також є неприйнятними (стаття 4(2) (с) Факультативного протоколу CEDAW-OP). Неприйнятність безпідставних або недостатньо обґрунтованих повідомлень відображає конкретні приклади розуміння того, що повідомлення має відповідати Конвенції.²³

Справа «Н. проти Нідерландів» ([N v. Netherlands](#)) (№ 39/2012, 17.02.2014), згадана вище, висвітлює перешкоди, які зустрічаються під час розгляду повідомлень до Комітету, пов'язаних із отриманням притулку, щодо достатнього обґрунтування того, що існує реальний, особистий і передбачуваний ризик для автора.

Тимчасові заходи Комітету CEDAW

Подібно до більшості міжнародних договірних органів із захисту прав людини Комітет має право просити відповідну Державу-учасницю про вжиття тимчасових заходів, які можуть бути необхідними для уникнення можливої непоправної шкоди жертві.²⁴ Використання тимчасових заходів керується статтею 5 Факультативного протоколу CEDAW-OP.

У контексті гендерно зумовленого насильства щодо жінок потенційні ситуації, в яких можуть використовуватися тимчасові заходи, включають:

- призупинення депортації («М.Н.Н. проти Данії» ([M.N.N. v. Denmark](#)) (№ 33/2011, 15/07/2013), «Н.С.Ф. проти Сполученого Королівства» ([N.S.F. v. United Kingdom](#)) (№ 10/2005, 30.05.2007))
- для захисту, щоб запобігти непоправній шкоді автору та/або дітям автора, як, наприклад, у справах «А.Т. проти Угорщини» ([A.T. v. Hungary](#)) (№ 2/2003, 26.01.2005) та «Дж.І. проти Фінляндії» ([J.I. v. Finland](#)) (№ 103/2016, 02.05.2016); або

19 Див. «Х та Y проти Грузії» ([X and Y v. Georgia](#)) (№ 24/2009), п. 6.2.

20 Див. «Х та Y проти Грузії» ([X and Y v. Georgia](#)) (№ 24/2009), п. 6.6.

21 «С.Т. проти Російської Федерації» ([S.T. v. Russian Federation](#)) (№ 065/2014): «У цій справі Комітет бачить, що суд визнав позовну заяву автора непринятною з огляду на те, що він вважав, що «вона не відповідає вимогам, викладеним у статтях 34 і 35 [Європейської конвенції з прав людини]». За таких обставин Комітет вважає, що рішення Суду ґрунтувалося на процесуальних питаннях, а не на причинах, які вказують на достатній розгляд справи по суті» (п. 8.3).

22 Коннорс, Дж. (2012), вище, с. 640f.

23 Там само, с. 643f.

24 Коннорс, Дж. (2012) с. 647ff.

- для забезпечення захисту фізичної цілісності автора, поки розглядається повідомлення («В.К. проти Болгарії» ([V.K. v. Bulgaria](#)) (№ 20/2008, 25.07.2011)).

Втручання третіх осіб

Робочі методи Комітету передбачають подання відповідної інформації у письмовому вигляді та/або документів третіми особами, коли це може допомогти із розглядом повідомлення.²⁵ Будь-яке втручання третьої особи не повинне перевищувати 7 000 слів та, за умови прийняття, надсилається обом сторонам, які матимуть два місяці для того, щоб подати у відповідь свої письмові коментарі.

Юристи, зацікавлені у поданні втручання третьої особи, можуть переглянути список справ, які перебувають у процесі розгляду, що публікується Комітетом на своєму сайті.²⁶

Засоби правового захисту

Коли Комітет доходить висновку про те, що мало місце порушення Конвенції CEDAW, він може рекомендувати таке:

- Індивідуальні рекомендації щодо автора (авторів) скарги. Наприклад, щоб Держава забезпечила достатню фінансову компенсацію автору пропорційно до тяжкості порушення його прав. Варто зазначити, що на відміну від ЄСПЛ Комітет не зазначає точну суму компенсацію, яку потрібно присудити.
- Загальні рекомендації. Наприклад, щоб Держава ухвалила комплексне законодавство для попередження чи реагування на певне питання. Див. приклади рекомендацій у справі «Г.Г., І.Г. та Ю.Г. проти Грузії» (*H.H., I.H. and Y.H. v. Georgia*) (CEDAW/C/80/D/140/2019); «О.Г. проти Росії» (*O.G. v. Russia*) (CEDAW/C/68/D/91/2015); «X та Y проти Росії» (*X and Y v. Russia*) (CEDAW/C/73/D/100/2016).

При поданні скарги можливо, щоб автор попросив застосувати конкретні засоби правового захисту, і Комітет дійсно заохочує авторів це робити. Така можливість подати запит щодо застосування конкретних індивідуальних та загальних рекомендацій є особливою рисою провадження у Комітеті (порівняно з ЄСПЛ) та може бути цінною для адвокаційної діяльності і впровадження на національному рівні.

Впровадження і подальший контроль

Відповідно до Факультативного протоколу існує Робоча група CEDAW щодо повідомлень, завдання якої полягає у здійсненні подальшого контролю щодо того, чи Держава виконала рішення Комітету. Члени Робочої групи CEDAW виступають в якості доповідачів із подальшого контролю, та їхня роль полягає у сприянні виконанню рішення завдяки веденню двостороннього діалогу з Державою.

Коли Комітет доходить висновку про те, що мало місце порушення Конвенції CEDAW, Державу просять надати інформацію протягом шести місяців про те, які заходи вони вжила для впровадження рекомендацій (стаття 7(4) Факультативного протоколу CEDAW-OP). Відповідь Держави тоді передається автору для надання коментарів, який він повинен надати протягом двох місяців. Після цього відповідний доповідач Робочої групи CEDAW щодо повідомлень буде періодично зустрічатися з представниками Держави задля отримання оновленої інформації про впровадження рішень Комітету. Цією інформацією зазвичай діляться з автором (авторами) для отримання коментарів.

²⁵ Робочі методи Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок та його Робочої групи щодо індивідуальних повідомлень, отриманих відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції CEDAW, Розділ E: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CEDAW/WorkingMethods.docx>.
²⁶ <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/individual-communications> – див. Таблицю справ, що розглядаються.

Робоча група CEDAW щодо повідомлень затверджує періодичні звіти стосовно справ, за якими ведеться такий діалог для забезпечення подальшого контролю. В цих звітах вона викладає короткий огляд прогресу, досягнутого у впровадженні рішень Комітету, і визначає оцінку для відображення оцінювання питань від А (задовільне впровадження) до Е (взагалі не вжито ніяких заходів). Робоча група може закрити діалог для забезпечення подальшого контролю, коли вважає заходи, вжиті Державою задля впровадження рішення, задовільними. Робоча група може також вирішити закрити процес ведення діалогу, коли вважає, що Держава не забезпечила введення рішення в силу та коли подальша робота з цього приводу буде неефективною.²⁷

Практичний приклад: справа «Х та Y проти Грузії» (*X and Y v. Georgia*)

У справі «Х та Y проти Грузії» (*X and Y v. Georgia*) (№ 24/2009, 13.07.2015) Комітет встановив, що Держава не виконала свій обов'язок щодо вжиття належних заходів для реагування на домашнє насильство. Справа стосувалася жінки та її доньки, які зазнали насильницьких та сексуальних нападів з боку чоловіка жінки. Попри скарги Х, Офіс окружного прокурора відмовив у відкритті розслідування. Комітет рекомендував Грузії забезпечити, щоб постраждалі особи отримали підтримку, а також підвищити рівень обізнаності та провести навчання для правоохоронців. Комітет також рекомендував Грузії ратифікувати Стамбульську конвенцію.

Після цього рішення ЕНРАС працював з місцевими юристами, громадянським суспільством та посадовцями над його впровадженням. Разом із грузинською НУО «Article 42» (Стаття 42) ми подали заяву на отримання компенсації для авторів, оскільки Комітет CEDAW не вказує суму компенсації. Процес передбачає подання заяви про фінансове відшкодування до національних судів із використанням правового механізму, передбаченого грузинським законодавством, який було запроваджено безпосередньо у відповідь на рекомендації Комітету CEDAW у цій справі. Авторам було присуджено компенсацію за моральну шкоду судом першої інстанції. Це рішення підтримав і апеляційний суд.

ЕНРАС також взаємодіяв зі Спеціальним доповідачем ООН з питань насильства щодо жінок (Спеціальний доповідач (SRVAW) – див. [нижче](#)) під час її візиту до Грузії. ЕНРАС піднімав питання впровадження рекомендацій Комітету у справі «Х та Y проти Грузії» у розмовах зі Спеціальним доповідачем, а також привертав увагу до інших справ, які перебували на розгляді та стосувалися подібних систематичних питань, пов'язаних із гендерно зумовленим насильством щодо жінок у Грузії.

Протягом періоду впровадження Грузія ратифікувала Стамбульську конвенцію, що стало відправним моментом для багатьох юридичних реформ, спрямованих на реалізацію положень Конвенції у національне законодавство і практику, у тому числі: криміналізація та розширення правового визначення «домашнього насильства», запровадження служби безоплатної правової допомоги для постраждалих осіб та криміналізація «примусового шлюбу». Було запроваджено суворіше покарання для винних у домашньому насильстві, і були запроваджені конкретні положення, які класифікували переслідування (сталкінг) як кримінальне правопорушення.

У 2019 році Комітет вирішив закрити діалог із забезпечення подальшого контролю із Державою, встановивши задовільне вирішення своїх рекомендацій у цій справі.²⁸

Див. висновок ЕНРАС про рішення Комітету у справі «Х та Y проти Грузії» (*X and Y v. Georgia*) та його подальше впровадження: https://ehrac.org.uk/en_gb/key-ehrac-cases/x-and-y-v-georgia/

27 Див. більше інформації: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/follow-concluding-observations>

28 Звіт Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, А/75/38; https://ehrac.org.uk/en_gb/

[un-womens-rights-body-concludes-satisfactory-implementation-of-first-ever-international-decision-on-domestic-violence-in-georgia/](https://ehrac.org.uk/en_gb/un-womens-rights-body-concludes-satisfactory-implementation-of-first-ever-international-decision-on-domestic-violence-in-georgia/)

**Спеціальний доповідач
ООН з питань насильства
щодо жінок (SRVAW)**

Спеціальний доповідач та 'спеціальні процедури' у системі ООН

Існує ряд 'спеціальних процедур' у межах Ради ООН з прав людини.²⁹ Це незалежні експерти з прав людини із завданням звітувати та давати рекомендації Раді ООН з прав людини щодо прав людини із тематичної точки зору чи щодо конкретної країни. Часто їх називають 'спеціальними доповідачами'. Їхні завдання включають: відвідування країни; надсилання повідомлень Державам та іншим адресатам щодо окремих справ про повідомлене насильство або ширші проблеми; сприяння розвитку міжнародних стандартів захисту прав людини; та участь в адвокаційній діяльності та підвищенні рівня обізнаності громадськості.

Спеціального доповідача з питань насильства щодо жінок, його причин та наслідків (SRVAW) було призначено у 1994 році, та відтоді його мандат було розширено. Багато інших тематичних мандатів також стосуються прав жінок і насильства щодо жінок, наприклад, Спеціальні доповідачі щодо: [продажу дітей, дитячої проституції та дитячої порнографії](#); [рабства](#); [торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми](#); та [ситуацій правозахисників](#).

У жовтні 2022 року Рада з прав людини також запровадила посаду Спеціального доповідача щодо ситуації з правами людьми у Російській Федерації, мандат якого може включати питання, пов'язані з гендерно зумовленим насильством щодо жінок.³⁰

Мандат Спеціального доповідача (SRVAW)

Спеціальний доповідач (SRVAW) отримав мандат від Ради ООН з прав людини звертатися по та отримувати інформацію від урядових і неурядових організацій про насильство щодо жінок, його причини та наслідки і ефективно на це реагувати. Спеціальний доповідач має вдаватися до комплексного та універсального підходу для рекомендування заходів, шляхів і способів усунення всіх форм насильства щодо жінок та його причин. Спеціальний доповідач тісно співпрацює з іншими спеціальними процедурами та механізмами захисту прав людини Ради ООН з прав людини, а також з [Комісією про статус жінок](#) (CSW).

Спеціальний доповідач зосереджує увагу на насильстві щодо жінок у сім'ї, у громаді, та на насильстві, скоєному Державою або при її потуранні.³¹

Завдання та заходи

Із метою виконання свого мандату Спеціальний доповідач відвідує країну, подає річні тематичні звіти і розглядає термінові звернення та повідомлення для держав щодо ймовірних випадків гендерно зумовленого насильства щодо жінок. Спеціальний доповідач SRVAW також приймає участь у конференціях та публікує заяви.

Відвідування країни

29 Список тематичних мандатів можна знайти за посиланням: <https://spinternet.ohchr.org/ViewAllCountryMandates.aspx?Type=TM>

Список мандатів за країнами можна знайти за посиланням: <https://spinternet.ohchr.org/ViewAllCountryMandates.aspx>

30 <https://www.ohchr.org/en/news/2022/10/human-rights-council-adopts-six-resolutions-appoints-special-rapporteur-situation>

31 Спеціальний доповідач SRVAW, Попередній звіт, поданий Спеціальним доповідачем з питань насильства щодо жінок (E/CN.4/1995/42), п. 5.

Спеціальний доповідач SRVAW може відвідати країну, коли відповідна Держава надіслала запрошення щодо проведення місії зі встановлення фактів (за запитом Спеціального доповідача SRVAW) або коли Держава опублікувала [постійне запрошення](#) для всіх тематичних спеціальних процедур. Вірменія, Азербайджан, Грузія та Україна опублікували такі постійні запрошення. Спеціальний доповідач зазвичай проводить 10–14 днів під час [візиту до країни](#).³² Мета таких візитів полягає у тому, щоб оцінити ситуацію з правами людини стосовно насильства щодо жінок шляхом проведення консультацій із зацікавленими сторонами, у тому числі державними органами і НУО.

Після візиту Спеціальний доповідач SRVAW готує звіт за результатами місії із результатами роботи, висновками та рекомендаціями, який подається на розгляд Ради ООН з прав людини. Такі звіти можуть стати важливим каталізатором змін у країні та НУО можуть відігравати важливу роль у наданні рекомендацій для Спеціального доповідача і пропонувати країні для відвідування. Спеціальний доповідач зазвичай публікує прес-реліз про майбутні візити до країн та заохочує, наприклад, громадські організації надавати інформацію.

Дотепер, з-поміж країн, на яких зосереджує увагу ЕНРАС, Спеціальний доповідач SRVAW відвідав [Росію \(2004 рік\)](#), [Азербайджан \(2013 рік\)](#) та [Грузію \(2016 рік\)](#).

- [Росія \(звіт 2006 року\)](#): Спеціальний доповідач SRVAW дійшов кількох висновків про обсяг і масштаб домашнього насильства у Росії та визначив можливості і перешкоди у процесі боротьби з насильством. Спеціальний доповідач SRVAW також окремо розглядав питання гендерно зумовленого насильства щодо жінок на Північному Кавказі, зосереджуючи увагу на впливові військових операцій та нестабільності на життя жінок. У звіті Спеціального доповідача зазначено, що «*відсутність національного законодавства про насильство, гендерні упередження, зокрема, щодо правоохоронної діяльності та судової системи, труднощі з доступом до субсидійованого житла, практики реєстрації за місцем проживання, недостатня кількість притулків для жертв насильства, а також надзвичайні обставини на Північному Кавказі – це все ті фактори, які перешкоджають доступу жінок до правосуддя*» (п. 2), пов'язуючи такий розвиток подій із піднесенням патріархальних цінностей під час перехідного періоду у Росії після розпаду Радянського Союзу.
- [Азербайджан \(звіт 2014 року\)](#): Спеціальний доповідач SRVAW вивчав прояви гендерно зумовленого насильства щодо жінок і дівчат у приватній та публічній сферах, включаючи міжнародний вимір з урахуванням торгівлі людьми та переміщення, а також більш широко аналізував вплив такого насильства на реалізацію жінками прав людини. Спеціальний доповідач SRVAW дійшов висновку, що «*здається, що підґрунтям насильства щодо жінок у країні є превалювання патріархальних соціальних норм, глибоко вкорінених гендерних стереотипів та хибних уявлень, а також загальноприйнятих практик, які є шкідливими для жінок*» (п. 4), відзначаючи, що такі норми і ставлення сприяють безкарності за злочини щодо жінок.
- [Грузія \(звіт 2016 року\)](#): Спеціальний доповідач SRVAW встановив, що «*насильство щодо жінок у Грузії є поширеним явищем, яке спостерігається у приватній і публічній сферах, у міських і сільських районах... Превалювання глибоко вкорінених патріархальних норм та гендерних стереотипів сприяє терпимості до гендерно зумовленого насильства*» (п. 9). Вона також висловила занепокоєння про різні прояви насильства щодо жінок, у тому числі велику кількість дитячих та примусових шлюбів у регіоні (пп. 23-24). Вітаючи законодавчі заходи, вжиті Урядом, Спеціальний доповідач SRVAW висловив занепокоєння «*про непослідовну та фрагментовану нормативно-правову базу стосовно насильства щодо жінок, яка все ще не повністю відповідає Конвенції CEDAW та Стамбульській конвенції, а також її погане впровадження через, з-поміж іншого, недостатній рівень обізнаності про змістове наповнення положень законодавства, відсутність ефективних механізмів впровадження, недостатню кількість людських і фінансових ресурсів, а також поширеність гендерних стереотипів та патріархальних норм*» (п. 61).

Результати роботи Спеціального доповідача SRVAW, зокрема звіти за результатами місії, є корисними

32 Див. Резолюцію Комісії з прав людини ([E/CN.4/RES/1994/45](#), 4.03.94), пара. 10; Резолюції Ради ООН з прав людини ([A/HRC/RES/7/24](#), 28.03.08), пара. 6 і 9.

доказами для представників сторін у судовому процесі і також можуть використовуватися іншими міжнародними органами. Наприклад, ЄСПЛ використовував докази зі звітів Спеціального доповідача, розглядаючи справи, пов'язані з гендерно зумовленим насильством щодо жінок:

- У справі «Еремія та інші проти Молдови» (*Eremia and Others v. Moldova*) (№ 3564/11, 28.08.2013, пп. 37 і 39), ЄСПЛ використовував [результати місії Спеціального доповідача у Молдові](#), щоб наголосити на тому, що органи влади неодноразово виправдовували гендерно зумовлене насильство щодо жінок та дискримінаційні практики.
- У справі «Володіна проти Росії» (*Volodina v. Russia*) (№ 41261/17, 09.07.2019), яка стосувалася домашнього насильства, ЄСПЛ посилався на звіт Спеціального доповідача SRVAW за результатами візиту до Росії у 2004 році. ЄСПЛ відзначив результати місії Спеціального доповідача щодо превалювання домашнього насильства, патріархальних норм і цінностей у Росії, які лежать в основі гендерно зумовленого насильства щодо жінок, проблеми із недостатнім рівнем повідомлення про такі випадки, недоліки нормативно-правової бази, а також недостатнє реагування органів влади і використовував ці докази для встановлення порушення статті 14 (недискримінація) у поєднанні зі статтею 3.

Тематичні звіти

Спеціальний доповідач SRVAW також готує річні тематичні звіти з аналізом юридичних і практичних обставин порушення прав жінок. Такі звіти надсилаються до Ради ООН з прав людини, Генеральної Асамблеї ООН та Комісії ООН зі становища жінок. Тематичні звіти також можуть бути корисним інструментом для адвокаційної діяльності.

Дотепер, Спеціальний доповідач SRVAW підготував тематичні звіти на такі теми, з-поміж іншого:

- домашнє насильство ([E/CN.4/1996/53](#) та [E/CN.4/1999/68](#));
- сексуальне насильство, торгівля людьми та насильство щодо жінок, що є трудовими мігрантами ([E/CN.4/1997/47](#) та [E/CN.4/2000/68](#));
- насильство щодо жінок в умовах збройного конфлікту, під арештом та в контексті біженців і внутрішнього переміщення ([E/CN.4/1998/54](#) та [E/CN.4/2001/73](#));
- наслідки насильства щодо жінок для репродуктивного здоров'я ([E/CN.4/1999/68/Add.4](#));
- культурні практики у сім'ї, які порушують права жінок, такі як жіноче обрізання та вбивства честі ([E/CN.4/2002/83](#));
- зв'язок між насильством щодо жінок та ВІЛ/СНІД ([E/CN.4/2005/72](#));
- зв'язок між культурою і насильством щодо жінок ([A/HRC/4/34](#));
- репарації постраждалим від насильства щодо жінок ([A/HRC/14/22](#));
- гендерно мотивовані вбивства ([A/HRC/20/16/Add.4](#) та [A/HRC/20/16](#));
- відповідальність Держави за викорінення насильства щодо жінок ([A/HRC/23/49](#));
- насильство щодо жінок і дівчат із корінного населення ([A/HRC/50/26](#)); та
- насильство щодо жінок-журналістів ([A/HRC/44/52](#)).

Термінові звернення та повідомлення

Завдання Спеціального доповідача SRVAW полягає у пошуку та отриманні інформації про гендерно зумовлене насильство від урядів, договірних органів, спеціалізованих агенцій, інших спеціальних доповідачів, відповідальних за різноманітні питання, пов'язані з правами людини, а також від

міжурядових організацій та НУО. У разі отримання такої інформації Спеціальний доповідач SRVAW може надіслати лист, який називають повідомленням, Уряду чи іншим відповідним зацікавленим сторонам про ймовірні порушення прав людини.³³ У повідомленні Спеціальний доповідач SRVAW може просити надати інформацію про факти та заходи, вжиті Урядом, і за потреби просити, щоб органи влади вживали дії, у тому числі для припинення відповідного порушення, проведення розслідування, притягнення винних до відповідальності та/або забезпечення засобів правового захисту для постраждалої особи (осіб). Повідомлення можуть використовуватися, коли порушення потребують невідкладної уваги, наприклад, безпосередня загроза життю або коли уряд не відреагував на порушення.

Варто зазначити, що це не квазісудова процедура та Спеціальний доповідач не може нав'язати свою точку зору чи забезпечити виконання своїх рекомендацій. Однак, повідомлення можуть відігравати важливу роль у привертанні увагу Уряду до порушення прав людини та підвищення рівня обізнаності загалом. Спеціальний доповідач звітує перед Радою ООН з прав людини про надіслані повідомлення та отримані відповіді.

Особи або організації можуть подавати інформацію на розгляд Спеціального доповідача, щоб привернути увагу до повідомлених порушень прав людини. Обвинувачення можуть стосуватися осіб або містити інформацію про загальну ситуацію з виправданням та/або скоєнням гендерно зумовленого насильства щодо жінок. Така інформація:

- надсилається безпосередньо Спеціальному доповідачу із використанням [форми індивідуальної скарги](#);
- може бути надіслана індивідуально або спільно;
- може бути конфіденційною;
- має містити фактичну інформацію щодо відповідної справи чи скарги та за можливості має визначати права, які начебто було порушено;
- може використовуватися незалежно від того, чи країна ратифікувала відповідні договори, на яких ґрунтується скарга;
- може використовуватися з іншими міжнародними механізмами.

Враховуючи, що це не судовий чи квазісудовий механізм, необов'язково надавати обширні докази у такому повідомленні чи вичерпувати національні засоби правового захисту. Однак, потрібно переконатися у тому, що ви надаєте достатньо подробиць для того, щоб Спеціальний доповідач зміг розглянути це питання. Більше інформації можна знайти на [сайті Спеціального доповідача SRVAW](#).

Платформа незалежних експертних механізмів по боротьбі з дискримінацією та насильством щодо жінок (EDVAW)

У 2018 році Спеціальний доповідач SRVAW запустив ініціативу з розвитку тематичної та інституційної співпраці і координування між різними міжнародними та регіональними механізмами, які працюють у сфері гендерно зумовленого насильства щодо жінок, також відому як Платформа незалежних

³³ Звіти про повідомлення у межах спеціальних процедур доступні за посиланням: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures-human-rights-council/communications-reports-special-procedures>

Пошук надісланих повідомлень і відповідей (база даних): <https://spcommreports.ohchr.org/Tmsearch/TMDocuments>.

експертних механізмів по боротьбі з дискримінацією та насильством щодо жінок або [Платформа EDVAW](#). Довгостроковою метою Платформи EDVAW є пришвидшення процесу запровадження міжнародних і регіональних стандартів на національному рівні, досягнення гендерної рівності, а також розширення прав і можливостей жінок і дівчат. Платформа EDVAW складається з таких механізмів:

- Спеціальний доповідач SRVAW;
- Комітет CEDAW;
- Робоча група ООН з питань дискримінації жінок;
- Комітет експертів щодо механізму подальшого контролю щодо Міжамериканської конвенції з попередження, покарання та викорінення насильства щодо жінок (Конвенції Белен-ду-Пара) (MESECVI);
- Група експертів із боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством (GREVIO);
- Африканська комісія з питань прав людини та народів, Спеціальний доповідач із прав жінок в Африці;
- Міжамериканська комісія з прав людини, Доповідач із прав жінок.

Платформа EDVAW проводить зустрічі як мінімум раз на рік для обміну інформацією про поточну роботу і сфери діяльності всіх органів, обговорення координування та співпраці, а також розгляду нових стратегічних пріоритетів. Платформа також організовує події та зустрічі з інституційними зацікавленими сторонами і публікує спільні заяви на теми у межах її мандату. Таким чином Платформа EDVAW намагається зменшити рівень фрагментованості зусиль, спрямованих на боротьбу з гендерно зумовленим насильством щодо жінок шляхом «гармонізації зв'язків між конвенціями у різних регіонах».³⁴ Одна зі сфер, визначених як така, що потребує вдосконалення, – це те, як Платформа EDVAW може найкраще зв'язуватися та співпрацювати з громадськими організаціями.³⁵

Більше інформації про заходи Платформи EDVAW можна знайти на її [сайті](#).

³⁴ Протокол 10-ої зустрічі Платформи EDVAW, що проходила в онлайн режимі у жовтні 2021 року: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-01/10th-Global-EDVAW-Platform-Meeting-Notes.pdf>.

³⁵ Там само.

Додаток 1: Додаткові ресурси

Корисні документи, звіти та судова практика

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>

Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-elimination-all-forms>

Регламент Комітету CEDAW: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/rules-procedure-and-working-methods>

Загальні рекомендації Комітету CEDAW: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw/general-recommendations>

Заключні зауваження Комітету CEDAW: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=3

Практика CEDAW: <https://juris.ohchr.org/AdvancedSearch>

Спеціальний доповідач ООН з питань насильства щодо жінок, його причин та наслідків: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/SRWomenIndex.aspx>

Форма ОНЧР і рекомендації з подання індивідуального повідомлення на розгляд договірних органів: <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/form-and-guidance-submitting-individual-communication-treaty-bodies>

Ресурси на сайті EHRAC

Посібник EHRAC з питань судового розгляду справ, пов'язаних з насильством щодо жінок: https://ehrac.org.uk/en_gb/resources/ehrac-guide-to-litigating-cases-of-violence-against-women/

Посібник з питань судового розгляду справ, пов'язаних із самозахистом, у контексті домашнього насильства щодо жінок: https://ehrac.org.uk/en_gb/resources/self-defence-guide/

Право жертв домашнього насильства на самозахист: стереотипи та упередження у рішеннях російських судів: https://ehrac.org.uk/en_gb/resources/the-right-of-victims-of-domestic-violence-to-self-defence-stereotypes-and-prejudices-in-the-decisions-of-russian-courts/

Міжнародні способи подання скарг щодо порушень прав людини проти Російської Федерації після її виключення з Ради Європи: https://ehrac.org.uk/en_gb/resources/ehrac-briefing-note-international-avenues-for-bringing-complaints-of-human-rights-violations-against-the-russian-federation-after-its-expulsion-from-the-council-of-europe/

Посібник EHRAC із підготовки свідчень свідків: https://ehrac.org.uk/en_gb/resources/ehrac-witness-statement-preparation-guide/

**Додаток 2:
Повідомлення до Комітету
CEDAW, які згадуються у
цьому посібнику**

Справа	Номер повідомлення	Рік ухвалення рішення	Предмет розгляду	Результати
«А.Т. проти Угорщини» (A.T. v. Hungary)	2/2003	2005	Домашнє насильство, відсутність притулків для матерів із дітьми з інвалідністю, бездіяльність Держави щодо дотримання принципу належної відповідальності.	Порушення статей 2(a),(b) та (e) і 5(a) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 16 і Загальної рекомендації № 19
«Анжела Гонцалез Каррено проти Іспанії» (Angela González Carreño v. Spain)	47/2012	2014	Неодноразові випадки домашнього насильства, права на відвідування дитини та аліменти на дитину.	Порушення статей 2(a)-(f), 5(a) і статті 16(1)(d) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1 і Загальної рекомендації № 19
«Гьокке проти Австрії» (Goekce v. Austria)	5/2005	2007	Бездіяльність щодо попередження смерті, пов'язаної з домашнім насильством.	Порушення статей 2(a) та (c)-(f) і 3 Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1 і Загальної рекомендації № 19
«Херрера Рівера проти Канади» (Herrera Rivera v. Canada)	26/2010	2011	Повідомлення, пов'язане зі зверненням для отримання притулку, яке оскаржувало депортацію на підставі ризику домашнього насильства.	Неприйнятне – недотримання вимоги про вичерпання всіх національних засобів правового захисту
«Ісату Джеллоу проти Болгарії» (Isatou Jallow v. Bulgaria)	32/2011	2012	Домашнє насильство та питання опікунства над дитиною у контексті неграмотної жінки-мігранта.	Порушення статей 2(b)-(f), 5(a) і 16(c), (d) та (f) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статей 1 і 3
«Г.Г., І.Г. та Ю.Г. проти Грузії» (H.H., I.H. and Y.H. v. Georgia)	140/2019	2021	Відсутність розслідування та кримінального переслідування гендерно зумовленого насильства та насильства на ґрунті захисту честі що сприяло смерті жінки.	Порушення статей 2 (b)-(f) і 5 (a) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статей 1 і 3
«Келл проти Канади» (Kell v. Canada)	19/2008	2012	Відмова у наданні правової допомоги жінці-представниці корінного населення, яку свавільно виселив з її житла її партнер, що вдавався до насильства.	Порушення статей 2(d), (e) і 16(h) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1

«М.Е.Н. проти Данії» (<i>M.E.N. v. Denmark</i>)	35/2011	2013	Повідомлення про сексуальне насильство, пов'язане зі зверненням для отримання притулку.	Неприйнятне – недостатнє обґрунтування скарги, відсутність повноважень Держави розглядати пов'язані з гендером обвинувачення (з повідомленням про меншину визнаним прийнятним із порушенням статей 2(c) і (d) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статей 1 і 3
«М.Н.Н. проти Данії» (<i>M.N.N. v. Denmark</i>)	30/2011	2013	Повідомлення, пов'язане зі зверненням для отримання притулку, про ризик жіночого обрізання.	Неприйнятне – недостатнє обґрунтування скарги
«М.П.М. проти Канади» (<i>M.P.M. v. Canada</i>)	25/2010	2012	Повідомлення, пов'язане зі зверненням для отримання притулку, про ризик домашнього насильства.	Неприйнятне – недостатнє обґрунтування скарги
«М.В. проти Данії» (<i>M.W. v. Denmark</i>)	46/2012	2016	Опікунство над дитиною та домашнє насильство, відсутність дій із боку Держави в подальшому.	Порушення статті 2 Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статей 1, 5 (a) і (b) та 16(1)(d)
«Н. проти Нідерландів» (<i>N. v. Netherlands</i>)	39/2012	2014	Зґвалтування жінки її роботодавцем і відсутність дій з боку Держави в подальшому.	Неприйнятне – недостатнє обґрунтування скарги
«Н.С.Ф. проти Сполученого Королівства» (<i>N.S.F. v. United Kingdom</i>)	10/2005	2007	Прийнятність заяви про домашнє насильство, пов'язане зі зверненням для отримання притулку.	Неприйнятне – недотримання вимоги про вичерпання національних засобів правового захисту
«О.Г. проти Росії» (<i>O.G. v. Russia</i>)	91/2015	2017	Домашнє насильство; відсутність запровадження законодавчих заходів і забезпечення захисту для постраждалої особи.	Порушення статті 2(a), (c), (d), (e) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статей 1, 3 і 5

«О.Н. та Д.П. проти Росії» (<i>O.N. and D.P. v. Russia</i>)	119/2017	2020	Відсутність ефективного розслідування насильства щодо лесбійської пари.	Порушення статей 1, 2(b)–(g) і 5 (a) Конвенції CEDAW
«Р.П.Б. проти Філіппін» (<i>R.P.B. v. the Philippines</i>)	34/2011	2014	Гендерні стереотипи і стереотипи про інвалідність під час судового процесу про зґвалтування.	Порушення статті 2 (c) (d) і (f) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1 і Загальних рекомендацій № 18 і 19
«С.Л. проти Болгарії» (<i>S.L. v. Bulgaria</i>)	99/2016	2019	Неодноразові випадки домашнього насильства; невжиття захисних заходів та відсутність запровадження змін у законодавстві.	Порушення статті 2 (a)-(c) і (e)-(g), статті 5(a) та статті 16(1) (c), (g) і (h) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1
«С.Т. проти Росії» (<i>S.T. v. Russia</i>)	65/2014	2019	Домашнє насильство; непопередження та відсутність ефективного розслідування.	Порушення статті 2(c) і (d) Конвенції CEDAW у контексті статей 1 та 5(a)
«С.В.П. проти Болгарії» (<i>S.V.P. v. Bulgaria</i>)	31/2011	2012	Сексуальне насильство щодо дитини жіночої статі і в подальшому відсутність дій з боку Держави.	Порушення статті 2(a)-(c) та (e)-(g) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статей 1, 3, 5(a) і (b); статей 12 і 15(1)
«Т.Н. проти Данії» (<i>T.N. v. Denmark</i>)	37/2012	2014	Домашнє насильство та опікунство над дитиною.	Неприйнятне – недостатнє обґрунтування скарги
«Таваг Вертідо проти Філіппін» (<i>Tayag Vertido v. Philippines</i>)	18/2008	2010	Гендерні стереотипи під час судового процесу про зґвалтування.	Порушення статей 2(c) і (f) та 5(a) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1 і Загальної рекомендації № 19
«В.К. проти Болгарії» (<i>V.K. v. Bulgaria</i>)	20/2008	2011	Д о м а ш н є насильство і в п о д а л ь ш о м у відсутність дій із боку Держави.	Порушення статті 2(c)-(f) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статей 1 і 5(a), статті 16(1) і Загальної рекомендації № 19

«Х та Y проти Грузії» (X. and Y. v. Georgia)	24/2009	2015	Неодноразові випадки домашнього і сексуального насильства щодо дружини та доньки і в подальшому бездіяльність з боку Держави.	Порушення статей 2(b)-(f) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статей 1 та 5(a) і Загальної рекомендації № 19
«Х та Y проти Росії» (X and Y v. Russia)	100/2016	2019	Неодноразові випадки домашнього насильства щодо двох жінок з боку їхніх чоловіків і в подальшому відсутність дій із боку Держави.	Порушення статей 2 (a), (e), (f) і (g), 3 та 5 (a) Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1
«I.C. проти Данії» (Y.C. v. Denmark)	59/2013)	2014	Повідомлення, пов'язане зі зверненням про отримання притулку, про ризик домашнього насильства та відсутність релігійної свободи.	Неприйнятне – недостатнє обґрунтування скарги
«I.B. проти Данії» (Y.W. v. Denmark)	51/2013	2015	Повідомлення, пов'язане зі зверненням про отримання притулку, про ризик вбивства/ насильства, відсутність захисту з боку Держави у випадку насильства щодо жінок.	Неприйнятне – недостатнє обґрунтування скарги
«Йлдрім проти Австрії» (Yildrim v. Austria)	6/2005	2007	Відсутність належних дій задля попередження смерті, пов'язаної з домашнім насильством.	Порушення статей 2(a) і (c)-(f) та 3 Конвенції CEDAW у поєднанні з порушенням статті 1 і Загальної рекомендації № 19

EHRAC European Human Rights
Advocacy Centre

Middlesex University
The Burroughs Hendon
NW4 4BT
Tel: +44 208 411 2826
www.ehrac.org.uk
ehrac@mdx.ac.uk

EHRAC створений в рамках Університету
Міддлсекс. Університет є звільненою
благодійною організацією на підставі
Закону про благодійність 1960 року.

Цей документ було створено за фінансової
підтримки Європейського Союзу. Зміст цього
документа є виключною відповідальністю EHRAC
та за жодних обставин не може вважатися таким,
що відображає позицію Європейського Союзу.

Funded by the
European Union